

מעיינות מהרצ"א

הלכות ומנהגים הנהגות והדרכות ממוך הגה"ק בעל בני יששכר ז"ע

ומדברי צאצאיו ותלמידיו הקדושים ז"ע • על סדר פרשת השבוע ומועדי השנה פרקים נבחרים מספר "מאורות מהרצ"א" על סדר השולחן ערוך שתידי לצאת לאור עולם ברוב פאר והדר בעריכת הרב שלום לייפער שליט"א יוצא לאור על ידי מכון "מעיינות מהרצ"א" בית-שמש

שנה ג' | יוצא תשע"ו. גליון ק"ל

הדרכה ישרה

הנהגות והדרכות

לקיים מצות מעשר על מנת לקבל שכר היא היראה

ולפי זה עם היות שאינו מהראוי לשמש על מנת לקבל שכר, אבל מצוה כזו שעל ידה יבא שיזכה ליראה, מצוה לעשותה בתנאי כזה שיזכה למתן שכרה היינו יראת הרוממות... ובעבור מתן שכר כזה... והנה זה נלמד מן האבות אברהם יצחק ויעקב הגם שידוע שקיימו כל התורה כולה, עם כל זה מה שאמר מבואר אצלם איוה מעשה בפרטות מצוה ללמדנו דעת, והנה נאמר באברהם בביאור מצוה פרטיית שקיים מצות מעשר 'יתן לו מעשר מכל', ביצחק 'וימצא בשנה ההוא מאה שעירים, אומד זה למעשרות היה' כמו שאמר רז"ל, ביעקב 'ותל אשר נתן לי עשר אשרנו לך', ולמה ביארה התורה בקיום המצוה הזאת בפרטות כיון שכבר נאמר בכלל עקב שמע אברהם וישמור משמרתו וכו', ודרשו בו שקיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין וכן יצחק ויעקב, אבל הוא ללמדנו דעת שהשתדלו האבות מאד במצוה הזאת בשביל מתן שכרה, דאצל מצות מעשר נאמר בתורה 'עשר תעשר וכו' לתלמד ליראה וכו', נמצא גם מצות מעשר מותר ומצוה לקיים עבור מתן שכרה היא היראה, ומה ששכר המעשר היא היראה נראה לי בטעם נגד מדה העשירית מלכות מורא מלכות דא איהו אתר למדחל הבן הדבר מאד: (דברים נחמדים אבות פ"א מ"ג)

עשר בשביל שתתעשר, למען ילמד ליראה, ויזכה לתורה

אבל נלמד הדבר בדברי רבותינו (שבת קיט.) 'עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר', וסיים הטעם למה כזאת לעשות מצוה על מנת לקבל פרס, ואמר 'למען תלמד ליראה', כי סגולת ושכר המעשר היא היראה (והדבר מובן למשכיל על דבר אמת, המעשר על שם המדה העשירית מלכות מורא מלכות 'רא את י"י בני ומלך' (משלי כד כא)), והנה עניות ח"ו מעביר על דעת קונו כמו שאמר רז"ל (ערוכי מאד), ודעת קונו היינו היראה, דא היא עיקרא היראה למדחל מיניה בעין דאיהו רב שליט עיקרא ושרא דכל עלמין, על כן 'עשר - בשביל שתתעשר - למען תלמד ליראה, ופרס כזה מותר ומחויב לעשות, והנביא צווח (מלאכי ג' א) 'ובחנוני נא בזאת', והבן, והנה שכר היראה תורה, אם כן מחוייב מאד על האדם לעשר בשביל שיתעשר למען ילמד ליראה והעניות לא יעברנו על דעת קונו רק יירא את י"י כל הימים, ושוב כל התורה תחזור לאכסניא שלה היא יראת י"י אשר היא אוצרה כנ"ל: [בשישכר חדש סיון שאמר ה סימן יד]

זמני שב"ק

זמן הד"ג	ירושלים
4:03	בית שמש
4:02	בני ברק
4:17	לאנדאן
3:50	
מוצאי שב"ק ר"ת	ירושלים
5:55	בית שמש
5:54	בני ברק
5:51	לאנדאן
5:16	

אתערותא דפרקא

דברי חיזוק והתעוררות

הנהגות האדם (צ"ב)

הרהורי עבירה קשים מעבירה / נשמת המוקטרג רודף אחריו שיחטא בפועל

לשון קדשו של רבינו בהנהגות האדם (אות כ"א; מאמר ראשון):

"אם יבא אחד ח"ו לידי הרהור עבירה, תיכף יסלקנה ממחשבתו, ויחשוב שיקיים בזה מצות 'ולא תתורו אחרי לבבכם', ואם יעורנו השי"ת להעלות כל מצות בשרשן לעולם העליון מה טוב".

...

הנה בראש ובראשונה נזכיר כאן מאמר הגמרא במסכת יומא (ט:): "הרהורי עבירה קשו מעבירה", ורבינו ביאר הדברים בהקדמה לספר דרך פקודיך (הקדמה ז, אות א-ב), וז"ל: "אמרו חז"ל מחשבה רעה בישראל אין הקב"ה מצרפה למעשה לבד ממחשבת עבודה זרה, והנה יש להתבונן בזה דכולי עלמא סבירא להו דהרהור זנות אסור מדאורייתא, לא מיבעיא לרמב"ן ורבינו יונה וס' חרדים דאפקיה ליה בלאו 'ונשמרת מכל דבר רע' (דברים כג י), שלא יהרהר ביום וכו' (עבודה זרה כ:), אלא אפילו לרמב"ם אפקי ליה מלאו שבכללות 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', ולכולי עלמא מדאורייתא הוא בלאו, ואם כן דינו ככל הלאוין בענין התשובה בארבע חילוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש (יומא פו), והאין אמרו שאין הקב"ה מצרפה למעשה, ועוד קשה דאמרו רז"ל 'הרהורי עבירה קשו מעבירה' (הגם דרש"י ז"ל נראה דהרגיש בזה ופירש בזה דהרהורי עבירה קשין להכחיש הגוף יותר מעבירה עצמה), ועוד דרשו רז"ל (יומא עד) בפסוק (קהלת ו ט) 'טוב מראה עינים מהלך נפש', 'טוב (ליצר הרע כן פרש"י) מראה עינים באשה יותר מאותה מעשה עצמה', והנה מראה עינים מחשבה הוא, וכו'.

והנראה לי בזה דמדותיו של הקב"ה הם מדה כנגד מדה, ובאיזה ענין שחטא באותו ענין מביא עליו העונש, וכן התשובה מוכרחת להיות באותו ענין ובאותו אבר שחטא, כגון רגלים ממחרות לרוץ לרעה ירוץ לבית הכנסת ולבית המדרש וכו' (חסד), ולפי זה יצא לנו דבאמת מחשבות רעות עבירות חמורות המה, ונכון לפרש הגמרא בפשוטו 'הרהורי עבירה קשו מעבירה', כי יוכל להרבות חטאים באין מונע כמו במעשה דצריך כלים מוכנים, וגם עוזב כמה פעמים המעשה מחמת הבושה מבני אדם ויראה מהם, מה שאין כן במחשבה, וכן הא דאמרו רז"ל ודרשו על פסוק 'טוב מראה עינים וכו'' יצדק שפיר לפי הנ"ל, אך לענין התשובה יצא לנו מזה דתשובת האדם על המחשבה הוא תשובת המשקל תספיק לו גם כן המחשבה, עיין בפרי מגדים בפתחה הכוללת לאו"ח (ה"א אות ג) הרהור טוב מבטל (ומכפר) על הרהור רע, וכתב שם עוד דגם על הרהור עבודה זרה יהרהר בדברי תורה יראת השם, ונראה לי בזה כיון ששב לעצמיותו הטוב תספיק לו תשובתו בהרהור, ודי בזה למשכיל.

ודע דכתב רבינו יונה בשער התשובה (שער הקדושה פ"ה) דהא דמחשבה רעה לא תצורף למעשה הוא קודם שעבר ושנה בעבירה ההיא אשר חושב בה, אבל בחושבו בעבירה שעבר ושנה בה, אזי מצורף גם המחשבה למעשה, לפי מה שכתבתי לעיל יתכנו הדברים דכיון שעבר ושנה שב המקרה לעצמו לענין הזה, ויש חשש לעונש על שואני ישראל במעשה וצריך לתשובה כמו על המעשה, וע"ז ידוע כל הדוויים והש"י יסלח לעמו ברוב רחמיו, וכו'.

ואחר כך בס' דרך פקודיך (מצוה לה, חלק המחשבה, אות ב), הוסיף רבינו לבאר הדברים, וכתב שהתירוץ הנכון הוא כיון שההרהור בעצמו אסור מדאורייתא, וז"ל: "כבר מבואר בחלק הדבור שגם הרהורו בעבירה הוא בכלל האזהרה, ומזוהר על זה מדאורייתא 'ולא תתורו רע', ואמרו ז"ל הרהורי עבירה קשו מעבירה, והנה קשה על זה מה שאמרו רז"ל (קידושין ג) דאין הקב"ה מצרף לישראל מחשבה רעה למעשה זולת בהרהור עבודה זרה, וכו'. תזכור נא ידידי את אשר כתבנו בהקדמה בשם רבינו יונה (וכתבנו שם סמוכות לדבריו מדברי הגמרא עיי"ש), דהא דאין הקב"ה מצרף מחשבה

1. כוונת רבינו למשכ"ל לעיל בישראל הוא בעצם טוב, וכשחטא הוא רק במקרה, ועל כן כששב בתשובה הוא חוזר לעצמיותו.

מנהגו של רבינו לקרא 'יששכר' בשני שיניין

וכן הוא באמת בכל ספרי הדפוס [השיין השניה] איננה מנוקדת בשום נקוד, כמשפט כל התיבות אשר יש בהם קרי וכתוב שהמה מנוקדות כפי הקריאה שהמה נקראות³. וכן אני נוהג זה רבות בשנים לקרות 'ישכר' בעת שאני משלים הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, וכן בסדר למודי ספרי המקרא.

ומכל מקום כשאני קורא בספר תורה בצבור בבית המדרש דפה [מונקאטש] אני קורא 'יששכר', לפי שכאן נתפשט כן המנהג על פי הרב הקדוש מוה"ר צבי הירש מזידיטשוב זצוק"ל⁴ ותלמידיו הקדושים, ועל פי הרב מוה"ר צבי אלימלך מדינאב זצוק"ל⁵ אשר היה מרא דאתרא פה⁶, והואיל והמה תפסו כשיטת בן נפתלי אינני רוצה לשנות מפני המחלוקת, כי יש להם על מה לסמוך, אבל להלכה ולמעשה אני מורה ובא אליבא דהלכתא כדעת בן אשר כנ"ל.

ואגב אודיעך עוד שגם מ"ש בעל נחלת יעקב (ע' כא)⁷ לקרות עד פרשת פנחס בשני שיניין, ומשם ואילך בשיין אחת עיי"ש, הוא דבר בטל במחילת כבודו⁸, ואין להאריך בזה:

יששכר לבנו 'יוב' לא הוטב השם בעיני יעקב, ונתן לו יששכר שיין אחת משמו, ולכן נקרא 'ישוב', ועד פנחס לא מצינו שם ישוב ולכן צריך לקרוא את 'יששכר' בב' שיין⁹ (והביא דבריו בס' טעמי המנהגים בעיני שבת אות של"א, ומשם הביאו בס' עשר קדושות מהדו"ת מערכת הרה"ק מזידיטשוב אות כ', וראה עוד הערה 5 מקור מנהג זה).

וכבר העיר בס' יפרח בימי צדיק (עמוד מה) שיותר יש לסמוך על הרה"ק מקאמאנא על מנהגי דודו, ובאמת מנהגי חסידי זידיטשוב לומר בב' שיניין והראשון בקמץ והשני בשוא. ובפרט לאחר שראינו מכתבו של הרה"ק מסאווליאוו יתקיים כאן מאמר הכתוב 'על פי שנים עדין יקום דבר'.

ובענין הניקוד של תיבת 'יששכר' יש להעיר, שממכתב הרה"ק מסאווליאוו נראה שמנהג הרה"ק מזידיטשוב ורבינו ז"ע היה לקרא 'יששכר' השיין השני בש"א כמ"ש בראש המכתב, וכדברי שו"ת ספר יהושע שהבאנו בהערה 7, וכן הוא מנהג חסידי זידיטשוב (יפרח בימי צדיק), וכן נהג הרה"ק ממונקאטש כדלהלן בהערה 6:

5. וכן הביא בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סימן ד): "וכן שמעתי בשם הגה"ק בעל בני יששכר לקרא לעולם יששכר בשני יודיין".

6. וכן נהג הרה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש ז"ע כמ"ש תלמידו הרה"ק ר' בעריש ווינברגר ז"ל בהשמטות לס' דרכי חיים ושולם (אות רכב): "תיבת יששכר קרא בכל התורה 'יששכר'".

7. להגאון ר' יעקב קאפיל זסלב"ר זצ"ל, מוצ' במדינת עסטרייך, שנת תמ"ו. והביא דבריו הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות בעל מטה אפרים בית אפרים (הלכות גיטין סימן קיב): "אך ראיתי מה שכתב המדקדק הגדול ר' זלמן הענא בסידור שלו שערי תפלה (אות שכג) בשם בעל נחלת יעקב, שמה שיש קוראין בתורה עד פרשת פנחס בב' שיניין, ומשם והלאה בשיין א', לפי שבפרשת פנחס כתיב 'לישוב משפת הישוב' והוא יוב שנתוסף לו שיין א' מב' שיניין שבשם אביו, לפי שיוב בא לפני אביו כו', ע"ש שהביא מהחוקני גם כן".

ובליקוטי מהרי"ח (בהשמטות לח"ב) כתב: "וטעם פלוגתתם הוא על פי דברי הבעלי התוספת עה"ת בפרשת ויצא, וז"ל: יששכר, יש בו שני שיניין אחת בשביל משמעות ד'נתן אלקים את שכר', ואחת כנגד 'שכר שכרתוך', שהוא לשון גנאי ולכן אינה נקראת. דבר אחר משום הכי אין נקראת לפי שניתנה ליוב בנו כדכתיב 'ובני יששכר וכו', אמר יששכר אין יוב שם הגון אוסיף לו אות אחת משמי ויקרא שמו ישוב, והיינו דכתיב בסדר פנחס 'לישוב', עכ"ל. והנה לטעם א' דבעלי תוספת גם בפעם הראשון צריך לקרותו בחד שיין, אך לטעם הב' עד פרשת פנחס צריך לקרותו בשני שיניין, כי עד פרשת פנחס לא מצינו שם 'יששכר', עיי"ש.

יש נוהגין לקרא בשני שיניין בפעם הראשון, וכן נהג החתם סופר, כמ"ש בס' תורת משה (ויצא), וז"ל: "יששכר מרומו ב' שכרים, אחד ששכר שכרתוך, והשני 'נתן לי אלקים שכר', וטעם ראשון נאה לכסות ולכן אין שיין האחת נקראת אלא נכתבת, ורק בפעם ראשון שעל כרחק צריך להודיע שמו נקרא בב' שיניין". וכ"כ במנהגי החתם סופר (פ"ה אות כב): הנהיג לקרות שם יששכר בפעם ראשון בתרי שיניין וכו'.

וראה עוד בשו"ת ספר יהושע (סימן עב) שהזכיר מנהג זה: "ולולא דמספתינא הייתי אומר דמן המקרא מוכרח דישכר הוא בחד שיין והניקוד מוכיח על זה, דהא הניקוד בחומש בשם יששכר בתורה הוא בפעם הראשון יִשְׁשַׁכְר הוא בקמץ קטן תחת שיין ראשונה ושוא תחת שיין שניה, וכן קוראים בפעם ראשונה 'יששכר', ומשם והלאה קורין 'שכר' בחד שיין, אוי בניקוד ישנו דגש בשיין ראשונה, ובשיין שניה אין שום ניקוד כלל וכלל".

8. וכבר העיר על דבריו בס' יסוד הניקוד (שער המקרא אות ג) שצריך לקרא בחד שיין כדעת בן אשר, ודברי הנחלת יעקב לאו מילתא היא, דהא לא אתאי כדעת בן אשר ולא כדעת בן נפתלי, ואם כן דעת שלישית היא ואינה מוכרעת, עיי"ש. ובס' שפתי צדיקים להרה"ק ר' פנחס מדינאוויץ תלמיד הרה"ק מאפטא ז"ע (ויח) הביא דברי הבית אפרים הנ"ל בהערה 7, וכתב: "ולא עיין הרב בספר יסוד הניקוד הנ"ל שהביא בשם בן אשר לקרא תמיד 'ישכר', ואולי נהרא נהרא ופשטיה, ואלו ואלו דברי אלקים חיים".

מכתב הרה"ק ר' יצחק אייזיק מסאווליאוו ז"ע תלמידו של רבינו בעל בני יששכר ז"ע

שכתב לאחיו בשנת תרנ"א כשכיהן כראב"ד בעיר מונקאטש

ואת אשר בקשה נפשך להודיעך דעתי בקריאת שם 'יששכר' בתורה, דע לך כי זה פלוגתא בין בן אשר ובן נפתלי שני בעלי המסורה¹, לדעת בן אשר השיין שניה איננה נקראת², ולדעת בן נפתלי נקראת השיין שניה בשווא.

והנה אנחנו קיימא לך הלכה כבן אשר, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות ספר תורה (סימן פ"ח סעיף ד'), וז"ל: "וספר שסמכנו עליו בדברים אלו כו', לפי שהגיהו בן אשר ודקדק בו שנים הרבה כו', ועליו סמכתי בספר התורה שכתבתי כהלכתו", עכ"ל. ועיין בספר אור תורה למהר"ם דלוצאנ"י שכתב בפרשת בראשית, וז"ל: "ונהגו כל ישראל בגלילות האלו לסמוך על קריאת בן אשר, כאילו יצאה בת קול ואמרה, בן אשר ובן נפתלי הלכה כבן אשר", עכ"ל.

1. עיין במנחת שי (בראשית א ג): "בשלשלת הקבלה כתוב שאחרי דור רבינו סעדיה גאון היו שני חכמים גדולים שנחלקו על מלות הרבה שבתורה וטעמיהם, ונקראו ר' אהרן בר משה משבט אשר, ור' משה בן דוד משבט נפתלי, ע"כ. ואנחנו סומכים על קריאת בן אשר, וכן סמך עליו הרמב"ם וכמנהג מערבאי, ומדינחאי סומכים על קריאת בן נפתלי, והו כלל גדול במקרא".

2. ראה מנחת שי (ויצא ל יח): "יששכר כל אורייתא תריין שיניין כתיב, חד קרי בקמץ ודגש וחד לא קרי, הרמ"ה ז"ל. וכן כתב אבן עזרא בריש סדר ואלה שמות (א ג, וז"ל: יששכר. בעבור התחברות שני שיניין חסרו האחד מהמבטא, כדרך מחצצרים שיקרא מחצרים, ואין שיין כמותו במקרא), ורד"ק בד"ה א ט"ו בשרש חצר, ובמכלול דף צ"ד, זה לשונו: ופעמים יהיו שתי אותיות הדומות סמוכות ויקראו הראשונה ולא השנייה כלל, כמו 'מחצצרים' בחצוצרות, ומחייאל ילד את מתושאל, 'יראייה בן שלמיה' (ירמיה לו ג), וכן יששכר לקריאת בן אשר, ע"כ. וכתב עליו ר' אליה המדקדק שאין להביא ראה מן מחייאל ומן יראייה, שכן דרך אותיות יהו"א לפעמים לנוח, ולא במצא רק בשלמים מחצצרים ויששכר".

ובדעת זקנים מבעלי התוספות (ויצא ל יח) כתבו הטעם: 'יששכר, יש בו שני שיניין, אחת בשביל משמעות ד'נתן אלקים את שכר', ואחת כנגד 'שכר שכרתוך', שהוא לשון גנאי ולכן אינה נקראת. דבר אחר משום הכי אין נקראת לפי שניתנה ליוב בנו, כדכתיב 'ובני יששכר וכו', אמר יששכר אין יוב שם הגון אוסיף לו אות אחת משמי ויקרא שמו ישוב, והיינו דכתיב בסדר פנחס 'לישוב'. וכ"כ החוקני (במדבר כו כד): "לישוב. הוא יוב, שנתוספה לו שיין אחת משני שיניין שבשם אביו, ולכן אינה נקראת בשם אביו". וכן הביא החיד"א במדבר קדמות מערכת י אות לא בשם אביו, ורק דבק טוב.

ובס' שלחן הקריאה (אות יב) כתב: "הלכה כרו"ה שהעלה מכל גדולי בעלי המסורה שעלולם קורין בשיין א' אף ביום הוולדו". וכן כתב א"ח (באות יג) בשם הרמ"ה: "כל אורייתא תריין שיניין כתיב, חד קרי בקמץ ודגש וחד לא קרי לגמרי, שהוא מכלל כתיבין ולא קריין ולא כמו שנוהגין קצת קוראים לקרוא בפעם הראשון או עד פרשת פנחס בשני שיניין כי הלכה כבן אשר שלא לקרותו כלל, והכי נקטיין".

וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת אה"ע"ז סימן קז): "שגם בתנ"ך אף שנכתב בשני שיניין מכל מקום נקרא רק בחד שיין".

ולרווחא דמילתא אציין כאן מה שהביא בתולדות הרה"ק ר' דוד מדינוב בשם ס' נר ישראל ח"ד (מכת"י הרה"ק ר' שלמה מסאדיגורא ששמע מהרה"ק ר' מנשה ריגלכער ע"ה ששמע מפי אותו משמש) שכאשר בא הרה"ק ר' דוד מדינוב ז"ע אל הרה"ק מריזשין ז"ע, שאלו הרה"ק: ווער זיינט איר? והשיב: איך בין דער דינובער רב! ושאלו שוב: איר זענט עס דעם בני ישכר'ס זון? וענה יא!:

3. וכ"כ בשו"ת ספר יהושע (סימן עב): אשר השיב עלי שיש לו חומש מדויק ואין שם אפילו בפעם הראשון [דהיינו בפרשת ויצא] שום ניקוד תחת השיין שניה של יששכר, בזה חזק ראיותי ביותר, שכיון שלא נמצא שום ניקוד תחת השיין השניה הרי מוכח דשם ישכר אינו רק בשיין אחד, ובתורה הוא כמו קרי וכתב"ו.

4. וכן הביא בשמו הרה"ק מקאמאנא בחומש היכל הברכה בפרשת במדבר (א ח): "ליששכר הקריאה הנכונה כדעת בן נפתלי בשני שיניין, הראשון בשוא והשני בקמץ, וכן נהג מורי ורבי דודי רבינו צבי, וכן נהגו כל הצדיקים, ואמרו 'שכר פי דוברי שקר' (ע"פ תהלים סג יב). וכ"כ בהיכל הברכה בפרשת ויצא (ל יח): "יששכר קורין בשני שיניין, והקורא ייכר פי דוברי שקר, כי מחמת דגישות השיין קורין שני שיניין מדין דגש, ואין צריך ליכפול השיניין, אלא קורין יששכר, והקורא יששכר שניהם בקמץ לא משתבש, ואין כאן קרי וכתב"ו, אלא המדקדקים בדו מלבם לקרות בחד שיין".

ובס' קרבן העני (פנחס) הביא מנהג הרה"ק מזידיטשוב באו"א: "שמעתי בשם רבינו קודש הקדשים מוה"ר צבי מזידיטשוב, שאמר שעד פרשת פנחס צריך הקורא לקרא יששכר בב' שיניין, ומפרשת פנחס והלאה בחד שיין, ואמר זכר לדבר 'סכר פי דוברי שקר', פירוש מי שאומר 'שכר' עד פנחס הוא דובר שקר, ואמרת הטעם בזה, דאיתא מדרש שכאשר קרא

נעימות הלכה

ביאורי השו"ע בדרך פרד"ס התורה

מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות

צורתם מרובעת רמז לבטן האם הוא התשובה, והנה נתבטל בתתק"ס בהכנסו לתוך מי המקוה ומתקפל תלת גו תלת בבטן האם ומתיילד אחר כך כבריה חדשה³. ורמז בתורה (בראשית לט ב) 'ויהי ד' את יוס'ף' ראשי תיבות 'יו פעמים ס'. והנה אמרו רז"ל (ברכות טז.) 'מה טובו אהליך יעקב וכו' נחלים נטיו (במדבר כד ה) מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה, כך בתי כנסיות ובתי מדרשות מעלין וכו', על כן לרמז זה היה בירושלים ת"פ בתי כנסיות ת"פ בתי מדרשות סך הכל תתק"ס שיעור מקוה טהרה, ועל ידי זה מתבטלין הקליפות לילית רבתא וזילית זעירתא (שניהם בנימטריא תתק"ס): [בני יששכר, חדש אלול, מאמר א, סימן טז]

כי התפילה שתעלה דוקא דרך שער השמים ממקום המתפלל עד נוכח בית המקדש, ומשם באור חוזר יושפע שפע קדושת ארץ ישראל למקום המתפלל, ואם כן נתקדש המקום בקדושת הארץ ונקרא נחלה ממש, על כן עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שיקבעו בארץ ישראל, כי הם כבר ארץ ישראל ממש רק שלא נקבעו עדיין, ולעתיד במהרה בימינו יקבעו, וכעין זה כתב המהרש"א: [מגיד תעלומה ח].

והנה הקושיא מפורסמת, דהקושיא במקומה עומדת, 'על האדמ"ה' כתיב, רק הוא כמש"ל דבית הכנסת יש בו קדושת ארץ ישראל, ואם כן הוא על האדמ"ה ממש, וכשמאריכין לשם יאריכו ימיהם, והבן: [שם]

דשפיר נוכל לומר טעם דנתקדש המקום בהזכיר לשם אותיות התפילה ובפרט אזכרות, וביותר לפי מה דקיימא לן דהתפילה צריכה לילך למקום קדשי קדשים ושם מתקבלת דרך שער השמים, ומשם נשפע אוד חוזר ממקום המקדש לכאן, אם כן נתקדש המקום, וכן ראיתי אנשי מעשה שלא היו עושין צרכיהם במקום שהיה בפעם אחת לשם סוכת החג: [שם ז: ברפי הרי"ף]

דהנה במקוה תתק"ס לזניג? ובו יטהר האדם את עצמו, והוא על פי הירושלמי (תרומות פ"י ה"ה) שפסק דבריה בטילה בתתק"ס, והטעם נראה לי כי תתק"ס הוא י"ו פעמים ס', והנה כל בריה יש בה ד' יסודות וכל יסוד כלול מכולם הרי י"ו יסודות, על כן צריך ביטול י"ו פעמים ס'. והנה להיות גם האדם כאשר נמשך אחר הטומאה הטה יסודותיו אחר הטומאה והפריד את עצמו מן הקודש, מחויב לבטל את עצמו את הקדושה ולהוולד כבריה חדשה, על כן המקוה

קדושת ארץ ישראל

מקוה טהרה

מבטל הקליפות

ויבואו ארצה כנען... ויאמר עוד, דהנה ידוע אר"ץ כנען מנין הקליפה העזה והקשה המנגדת למלכות שמים, הוא מלכותא חייבתא לילית⁴, וקודם שנתגלה לשם מלכות שמים, הנה האומות אשר היו דרים לשם, היה בהם כח הקליפה הלזו, על כן היו מקולקלים ביותר בזנות, כמו שהזכירה התורה (ויקרא יח ג) 'וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה וכו' קודם לפרשת עריות, והקליפה הלזו יש לה ת"פ חיילות מנין שמה, והיא עליהם הרי תפ"א, על כן לבטל הקליפה הלזו עם כל חיילותיה היו בירושלים תפ"א בתי כנסיות (ירושלמי מגילה פ"ג ה"א) מנין 'מלאתי משפט' (ישעיה א כא), כי כבר ידעת סוד בית הכנסת מרמז למלכות שמים⁵, יעויין בכוזנת האר"ץ ז"ל, והנה אר"ץ כנען בנימטריא תפ"א, והנה לבטל גם ה' אותיות שבשמה נתכוין אברהם, וזהו שאמר ארצ'ה כנע'ן: [אגרא דכלה, לך לך]

טבילה במקוה טהרה בכל עת, והוא לדעתי, כי אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח טעות (סוטה ג) והחסיר דעתו, וכשנתעורר לשוב אל י"י הנה הטבילה במקוה טהרה רמז למימי הדעת. והנה יש במקוה טהרה תתק"ס לוגין, ויש אצלנו כונה פשוטה בטבילה במקוה לבעל תשובה להתהוות בריה חדשה והימים הראשונים יפלו, כי לדעת תלמוד ירושלמי בריה בטילה בתתק"ס, והוא י"ו פעמים שמים, ונראה לי הטעם, דהנה כל בריה יש בה ד' יסודות, וכל יסוד כלול מכולם, אם כן יש בה י"ו יסודות ומספר ששים מבטל הטעם, על כן אפילו בריה האסורה מבטל טעמה ואיסורה ב"ו פעמים ס' היינו תתק"ס ושבה להיטר לדעת הירושלמי, והנה הבעל תשובה הנכנס למקוה טהרה דומה למ"ם מרובעת ומקפל את עצמו תלת גו תלת כעובר הנתון בבטן אמו (שהוא דומה למ"ם כידוע), ומתבטלין יסודותיו הקודמין במספר תתק"ס וסר מעליו עונו, ואחר טבילתו הנה נעשה כבריה חדשה וכקטן שנולד על ידי התשובה ובכונת ביטול יסודותיו כנ"ל... והנה לפי מה שכתבתי לעיל שנהה רוח י"י על הרמב"ם במה שאמר שטהרת המקוה היא בצירוף לטבול את עצמו במימי הדעת, תמצא רמז נכון במספר מקוה טהרה ע"ם דעת' או המקוה טהרה ומימי' הדעת' (כלשון הרמב"ם) הוא בגימטריא תתק"ס שיעור לוגין המטהרין לבעל תשובה מטומאתו שנטמא בהעדר הדעת, וישוּב בדעת בלימ עלומיו. וע"ע במגיד תעלומה (יח): דמשום הכי הוא סגולה נפלאה לטבול קודם הלימוד, עיי"ש. וראה עוד גליון פרשת חקת תשע"ג (טו) בנעימות הלכה שהבאנו רמזים על כל שיערי המקוה:

4. ראה עוד אגרא דכלה (מסעי): "דהנה ידוע אר"ץ כנען בגימטריא תפ"א, דידוע ד' עממין הללו היו מסטרא אחרא, והיתה חיותם ויניקתם מסטרא אחרא דנוקבא דקליפה הידועה עם חיילותיה שיש לה ת"פ מחנות מנין שמה והיא על כולם הם תפ"א, על כן היו בירושלים ת"פ בתי כנסיות מנין 'מלת' משפט' כפי הכתיב בלא א', והקרי הוא באל"ף שהוא הבית המקדש המתעלה על כולם לבטל הקליפה עם חיילותיה, ולכך 'צדק ילין בה' (ישעיה א כא) הוא מלכותא קדישא, ואמר 'לין דייקא, שעל ידי הקליפה הנ"ל הוא הפחד בלילות כנודע השי' יצילנו, כי היא וחיילותיה מגמתם לחסוף ניצוצי קדושה בתוכם, כי זה חיותם, וכאשר ישראל מבררים החיות דניצוצי קדושה או האלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות, והבן". וע"ע רגל ישרה ערך לילית:

5. ראה אגרא דכלה (שלח): "תתבונן כי ארץ ישראל הוא בחינת מלכות דקדושה כנודע, וכאשר מאסו בארץ ישראל [במעשה המרגלים] אז נתנו כח למלכות דקליפה, על כן נגזר עליהם שעבוד מלכותי בכיה של חנם בכו וכו' (תענית כט), והנה מלכות דסטרא אחרא היא לילית כנודע, והיא בגימטריא ת"פ, מנין חיילותיה ת"פ מחנות והיא על גביהן, על כן היו בירושלים ת"פ בתי כנסיות ובתי המקדש על גביהם, מנין 'מלת' משפט' והאל"ף נעלמת כנודע, והיה זה להגביר שם אדני' מלכות דקדושה תורה שבעל פה שהוא בדיבור:

1. ראה עוד צמח דוד (ויצא): "ונראה לי על פי דברי המהרש"א בחידושי אגדה על מאמר רז"ל 'אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סביי בבל, תמה ואמר למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב, כיון דאמר ליה דמקמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר היינו דאחני להו', והקשה המהרש"א מהו התירוץ, הלא קושיות רבי יוחנן שהקשה לו 'על האדמה' כתיב אכתי קשה, וכי לא ידע שהיו עוסקים בתורה ובמצות, ובמה תרצו במצוה זו יותר, ותיירץ על פי דברי רז"ל 'עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שיקבעו בארץ ישראל, אם כן כל מקום בית הכנסת קדוש בקדושת ארץ ישראל, עכ"ל. ונראה לי שלא זו בלבד בית כנסת ובית מדרש הקבועים לרבים, אלא אף גם כל יחיד שקובע לעצמו ד' אמות של הלכה זו או כל מקום שיש סוכה וכיוצא, נתקדש בקדושת ארץ ישראל. אך דבר זה שכל מקום קדוש יתקדש בקדושת ארץ ישראל פעל יעקב אבינו ע"ה בתפלתו ועבודתו שכן יהיה, ויעקב עם ד' אותיותיו המה בגימטריא 'מקום', ובשעה שברח ויצא מבית אביו ללכת לחרן שהוא חוץ לארץ, נצטער מאד על שמוכרח לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, וכראות הקב"ה גודל צערו, ונתגלה לו במראה הנורא, לרמז לו שבכל מדרך כף רגלו בתורה ותפלה יתקדש המקום בקדושת ארץ ישראל. ובוזה פרשנו מאמר רז"ל 'לא כאברהם וכו' ולא כיצחק וכו' אלא נחלת יעקב עבדי בלי מצרים', ולכאורה אינו מובן, הלא התורה הקדושה בפרשת מסעי ציינה כל גבולי ארץ ישראל, ואין אמרו שנחלת יעקב הוא נחלה בלי מצרים, אלא הוא הדבר אשר דברנו, כיון שגילה הקב"ה ליעקב סוד זה שגם בחוץ לארץ בכל מקום עבודתו ותפלתו יתקדש בקדושת ארץ ישראל, אם כן נחלת יעקב הוא ממש 'נחלה בלי מצרים', והבן כי הוא פירוש נפלא ואמתי. ובוה יובן 'ויצא יעקב מבאר שבע שהוא ארץ ישראל וילך חרנה' [שהיטב חרה לו על צאתו מארץ ישראל], לחוץ לארץ כי הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, הדר וכו', ויפגע במקום' והתפלל אז תפלת ערבית כמאמר רז"ל, והפציר בפגיעה ותפלה לקדוש ברוך הוא שנקרא 'מקום', שיריהו עצה אין לעשות 'מקום' שהיה קדוש בקדושת ארץ ישראל, שהוא חיות כל העולם כמלך בגוף, 'וילן שם' הוא תלונה על אשר נתגרש מהסתפח בנחלת י"י ארץ ישראל המקודשת, וייקח מאבני המקום' הם אותיות התורה שנקראים אבנים כידוע, 'וישכב במקום ההוא' ופירשו מפרשי התורה וישכב יש כ"ב אותיות, פירוש שאו האיר השי' את עיניו שכל מקום דברו בתורה ותפלה בכ"ב אותיות התורה שנבראו בהם שמים וארץ יתקדש בקדושת ארץ ישראל. וזהו כונת רז"ל קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל והניח תחת יעקב אבינו ע"ה, והבן". וע"ע דברים נחמדים עמ"ס עבודה זרה ט', ובגליון פרשת בלק תשע"ג (ט"ז) בשונה הלכות, ובגליון פרשת בלק תשע"ד (ס"ב) בנעימות הלכה:

2. המקוה יש בה מ' סאה, ובכל סאה ו' קבין, וכל קב ד' לוגין, נמצא תתק"ס לוגין:
3. ראה עוד בני יששכר (חדש אדר מאמר ג דרוש ו): "הנה עיין ברמב"ם נהה עליו רוח י"י ודיבר בקדשו ברמז מצות טבילה לטמאים, הוא הנרצה בזה לרמז לו שיטבול עצמו במימי הדעת, וזהו שכתבו כל המקובלים סגולה לבעל תשובה

אגרא דבי היולא

רבינו שלמה בן רבי יחיאל לוריא

המהרש"ל מלובלין זי"ע

יב כסלו ה' אלפים של"ד

דברי רבינו במשנת מרן המהרש"ל בתשובתו להרמ"א כנגד חכמות החיצוניות ופלוסופוא

תורה להוליד שכל משכל עד אין תכלית, והנה אם מדליק על ידי קינסא היינו שרוצה להוליד שכל מושכל על ידי הקדמת איזה חכמה חיצונית, עיין בתשובת הרמ"א שהביא מרן הרמ"א ז"ל איזה ראייה לדבריו מדברי אריסטו היווני עיי"ש אשר הרב הגדול מהרש"ל ז"ל הרעיש עולם ומלואה על הדבר הזה וגזר אומר שאפילו במקום הטינופת אין להרהר בהם, ודברי הרמ"א ז"ל שם נוטים במה שנצטרך לדברי תורה מותר (וכן הרמב"ם ז"ל כתב שלקח שפחות נכריות לרקחות ולטבחות ולאופות בכדי להראות העמים והשרים את יופי בת המלך), הנה לדעתי זה הוא רמז הפלוגתא בגמרא בהלכה זו אם מותר להדליק מנר לנר על ידי קינסא, וגם המתיר לא התיר אלא בדליקא חשש כנ"ל, והוא על פי מה שכתב הרב החסיד מהר"י יעב"ץ בספרו אור החיים (פ"ט) כתב, מי שהאיצטומכא שלו בריאה יכול לאכול לפעמים אפילו מאכלים הגסים ומפסידים ואינם מזיקים לו, מה שאין כן מי שהאיצטומכא שלו אינה חזקה כל כך צריך שמירה יתירה, לזה כתב שם שאין להביא ראייה מהרמב"ם ז"ל ששעשה לו נס בדבר שלא היו מזיקים לו החקירות בחכמות, (והוא כענין הנאמר באברהם אבינו (בראשית יב י) 'וירד אברם מצרימה וכו', ויעל אברם מצרים וכו', וכמו"ש בזהר עיי"ש), אבל לעולם יש חשש סכנה בדבר שאם ירצה באותן החכמות כדי להגיע בהן אל דברי תורה יש חשש שישאר ח"ו נבוך באותן החכמות ולא יגיע למחוז חפצו, והוא הנרצה ברמז הדברים, כשמדליק מנר לנר על ידי קינסא דוקא באין חשש כנ"ל, מה שאין כן ביש חשש, ועיי"ש בדברי הרב החסיד מהר"י יעב"ץ לבל יאמר האדם אני אקרא ולא אטהר עיי"ש, הן הדברים: [בני יששכר כסלו טבת מאמר ג סימן יז] אומר אני הא דהתירו בבית המרחץ ובבית הכסא, היינו דוקא הנצרכים מאד לענין ויכוח וכיוצא בדברים הנצרכים לענייני התורה וכמ"ש הרמב"ם שלקח מחכמות הללו לצורך, אבל בזולת זה אסור פן יפתה לבבו בפיתוי הזונה, עיין בתשובת מהרש"ל להרמ"א ובתשובת הרמ"א ותראה מפורש: [מעין גנים ח"ב פרק יב אות ב]

רבי חייא אמה, ושם אלהים אחרים, דא מאן דיתעסק בספרין אחרנין דלא מסטרא דאורייתא, לא ישמע על פיך, דאסור אפילו לאדכרא לון ולמילף מגייהו טעמא, כל שכן על אורייתא (זהר ח"ב קכד).

מכאן סייעתא למהרש"ל מה שהקפיד על הרמ"א שהביא לראיה על דברי תורה מדברי אריסטו: [הגהות מהרצ"א]

ואף על פי כן כמה וכמה מהקנאים לקנאת תורתנו (גם בדורות הראשונים הרעישו ארץ ומלאה להרחיק את נפשות ישראל מזה, פוק חזי בתשובת הרשב"א אשר הבדיל מהקהל הגולה מדינה שלימה עבור זה הענין, ופוק חזי מ"ש זה סמוך לדורותינו (קרוב לשלש מאות שנה) הגאון מהרש"ל בתשובותיו להגאון מהרמ"א איך האריך מאד להוכיח להגאון מהרמ"א על אשר הביא בדבריו איזה ראייה (לביאור תיבה אחת) מספרי אריסטו, והגאון מהרמ"א כמה התנצל את עצמו על הדבר, ואנן מה נענה אבתריה בדורותינו אלה אשר הרשעים הללו פרקו עול התורה והמצוות לגמרי, והמה בוזים על דברי חכמינו, והן המה כתות המינים והמוסרים והאפקורסים וקיימין על ישראל בכלי חמס ובהפקרא ניחא להם למען ספות הרוה את הצמאה, לא יאבה ד' סלוח להם ויהיו לחרפות ויקח מהם קללה לדור אחרון, איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות כחלום מהקיץ ד' בעיר צלמם תבוז, יתחמץ לבבי בראותי בתיהם שלום מפחד, וקנא קנאתי לד' ולתורתו ולמצותיו, וכל התנאים ואמוראים יליצו טוב בעדינו אשר נזכה במהרה לראות נקמות בהם ובכל הגלולים אליהם לרעה, אל תופע עליהם גהורא וכהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלקים וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלקים וישישו בשמחה: [דרך פקודיך מצוה יא חלק המחשבה ד]

והנה פלוגתא היא אם מותר להדליק מנר לנר על ידי קינסא (שבת כב:), ודוקא בדליקא חשש שלא ידליק הנר מצוה מהקינסא, אבל אם איכא חשש שיכבה הקינסא טרם שידליק הנר לכולי עלמא אסור (שו"ע או"ח סימן תרעד ס"א), הנה לפי הנ"ל הא דמדליקין מנר לנר רמז דכך הוא דרכה של

מתוך גליון פרשת ויצא תשע"ד (ל"ג), ושם הבאנו במילואים תשובות המהרש"ל והרמ"א.

1. ראה עוד דברי רבינו בח"ב פ"ז, וז"ל "הנה המשכיל איך יערב לבו לגשת אל דבריהם הלא יאבד תורתו ועולמו כרגע, והנה תראה בר"א שנתפס למינות על ששמע ד"ת דיבור אחד (והוא טוב) מיעקב מינאה איש כפר סכניא, ואם כך היה לקדוש ה' ר"א הגדול אנן מה נענה אבתריה חלילה וחלילה לדבר בדבריהם אפילו בבית הכסא. וכבר כתב הרב הקדוש מהור"ר דוב בער וצוקלה"ה שאין ללמוד מתוך ספר שחיבר אדם רשע (הגם שכתב בו דברים טובים) כי מתדבק בנשמתו מדות לא טובות עיי"ש בדבריו, והשכל נותן מקום לזה למי שמבין כח הפועל בנפעל, אם כן זהו בכלל הדברים שאמרו חז"ל אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו ובאם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. הנה אם כן הדבר כשלומדים מאיש אשר נכנס עמנו בברית ומאמין באמונת הדת ובכל העניינים השייכים לדת תורתנו רק שיצרו תקפו לעבירות ולא יכול לו, מכל שכן אם ירצה ח"ו ללמוד איזה דבר אפילו דברים טובים מתוך ספרי המינים שהכחישו הדת וכיוצא ויחפאו דברים אשר לא כן על הש"י. וכל מי שיחבר לדרכיהם אפילו מבני דתינו הרי הוא כמוהם ואסור ללמוד מדבריהם חוץ מה שיתחבר מקדושי עליונים כמה דברים בדרך פילוסופיא וכבר דברנו מזה, עיין בדברי הרב לעיל ובדבריו שם. ואתה תבין אשר דברי הקדושים הללו אינו מסוכן כל כך לנפש להיות שיצאו מפה קדוש לפי הזמן והמקום הגורם לכך אבל יותר טוב לנו לקיים תמים תהיה עם ה' אלהיך, ודי בזה":

 <p>לעלו נשמת המשכיל הגדול עמוד התווך של מוסדות התורה ברחבי תבל הרב משה יוסף בן הרב שמעון רייכמאן זצ"ל נלב"ע כ"ג מרחשוון תשע"ד. ת.נ.צ.ב.ה. נתרם ע"י יודינו נכדו הרב"ג ר' שמעון מיללעני שליט"א</p>	 <p>לעלו נשמת</p> <p>ב"ק מרן אדמו"ר הקו"ט מולאנצטאם זי"ע הרב"ק ר' יחיאל מיכל בן הרב"ק ר' יצחק וצוקלה"ה נלב"ע כ"ב טבת ה'תש"א. ת.נ.צ.ב.ה.</p>	 <p>לעלו נשמת</p> <p>הרה"ח ר' שמואל רפאל בן הרב יחזקאל רייך ז"ל בונה ומקים קרית צאנז נתניה-ירושלים נלב"ע ט"ז מרחשוון תשע"ה ת.נ.צ.ב.ה. נתרם על ידי נכדו יודינו הנגיד הנכבד הרב"ח ר' מנחם מענדל רייך שליט"א</p>
 <p>לעלו נשמת הרב"ח ר' יצחק הלפרין ז"ל דבורה ע"ה בת יצחק ז"ל יצחק מישון ז"ל נלב"ע י"ג טבת ה'תש"א נתרם על ידי נכדו הרב"ג ר' שמעון מיללעני שליט"א. ת.נ.צ.ב.ה.</p>	 <p>לעלו נשמת</p> <p>הרה"ח ר' ישראל אריה זצ"ל אדמו"ר מפרעמישלאן-לונדון. נלב"ע כ"ב טבת תשע"ד נתרם ע"י בנה הרב"ג ר' חיים בעק שליט"א. ר"מ בישיבת מנחת יצחק</p>	 <p>לעלו נשמת</p> <p>הרה"ח ר' ישראל אריה זצ"ל אדמו"ר מפרעמישלאן-לונדון. נלב"ע כ"ב טבת תשע"ד נתרם ע"י בנה הרב"ג ר' חיים בעק שליט"א. ר"מ בישיבת מנחת יצחק</p>